

Tge è l'economia?

In'introducziun generala che resguarda er aspects da l'economia svizra

■ Il cudesch «Economia Svizra» da Vincent Kucholl e Cyril Jost dat ina buna survista dals temas principals che vegnan tractads en la scienza economica. Quels vegnan enritgids d'illustraziuns per part mudentas dal caricaturist Mix & Remix che rendan la lectura divertenta e permettian da dar sin la materia, apparentain seriosa, in auter sguard. L'economia n'è betg ina scienza reservada als spezialists. I n'è betg necessari d'esser in mecanist per chapir tge che fa girar in auto. Ed ins na sto betg avair in diplom spezial per chapir il funcziunament general da l'economia. S'interessar per las reglas dal giu ed empruvar da las chapir vul dir s'acquistar ils meds necessaris per giugar sia rolla en ina societad che fa da nus tuttas e tuts acturs economic.

A basa d'intginas enconuschientschas fundamentalas e cun exempels specifics per la Svizra porscha il cudesch ina survista dals

mecanismes e connex principals d'ina materia che riguarda l'entir mund. Tar quels tutgan per exempel l'offerta e la dumonda, la concorrenza, ils daners e las munaidas, las finanzas publicas, la globalisaziun da l'economia, ils entretschaments da l'ambient en il PNB.

Igl èn quai concepts a priori complexs, ma che furman ina basa da savair indispensabla per in e scadin. A chapir meglier la lingua economica servan er in glossari ed in index a la fin dal cudesch.

Introducziun

L'economia è dapertut. Ella marca noss mintgadi, en sia expressiun la pli banala – la tscherna d'in product u il pajament d'in quint – fin a la pli complexa sco las strategias da la Banca naziunala u la sutscrizziun d'ina convenziun da commerzi liber. Questa constataziun lascha er gia resortir la dimensiun tant privata sco er publica da l'economia: quella serva il medem mument al mantegniment da las basas da viver d'ina singula persuna (economia da chasa) e d'ina gruppa da persunas pli gronda (economia da manaschi, economia publica).

Da quai resulta ina definiziun dal term «economia» sco ch'ins la po chattar en mintga lexicon: L'economia è la summa da tut las stentas, instituziuns e mesiras che servan a surmuntar la tensiun tranter avair basegns (materials) e pudair cuntentar quels. Formulà autramain s'exprima l'economia en tut l'agir da l'uman che serva a reducir la stgarsezza natirala da meds; tar mintga activitad succeda quai cun congruar ils custs ed il niz per arrivar a moda uschè «economica» sco pussaivel a l'intent giavischà.

Tge è l'economia? La scienza economica s'interessa a la dumonda co che la societad dovra las resursas limitadas per satisfar als pli differents basegns.

Il circuit economic: Ils quatter acturs principals da l'economia èn las chasadas, las interpresas, il stadi e las bancas. Ils fluss economic èn stgomis monetars u stgomis da bains e da servetschs tranter quests acturs.

L'economia naziunala

Il PNB: Il product naziunal brut corresponsa a la valor totala dals bains e dals servetschs producids en in pajais durant in onn.

Il PNB: Il product naziunal brut corresponsa a la valor totala dals bains e dals servetschs producids en in pajais durant in onn.

Il ciclus economic: Cun observar il PNB d'in pajais sur plirs onns, pon ins distinguer periodas d'expansiun (durant las qualas la produziun crescha) e periodas da recessiun (durant las qualas la produziun stagnescha u chala). Questas variaziuns, che pon esser pli u main regularas, furman ciclus economic. Sch'ins observa il svilup economic sur in curt temp èsi savens difficil da dir en tge fasa dal ciclus ch'ina economia sa chatta. Durant ina regressiun pon ins constatar cleramain lungas periodas d'expansiun e da recessiun.

La politica economica: La politica economica vegn dirigida dal stadi per stimular la creschientscha e cumbatter ils dischequiliers dal martgà. Dus gronds currents s'opponan: la teoria keynesiana che recumonda l'intervenziun dal stadi e la teoria liberala che favurisescha l'atgna regulaziun dal martgà. Er mintga partida politica ha in program economic ch'ins po qualifitgar sco plitost liberal u plitost intervenziunistic.

Las finanzas publicas: Il maun public garantescha prestaziuns a la populaziun. Per finanziair questas activitads incassescha el taglias.

Las taglias: Las taglias èn la funtauna d'entradas principala d'in stadi. Sin 1 franc incassà van 31 raps en las cassas da la Confederaziun, 41 raps en quellas dals chantuns e 28 raps en quellas da las vischnancas.

La politica fiscal: Las taglias chaschunan grondas debattas politicas. Il nivel da l'imposiziun da taglia determinescha la capacitat d'intervenziun d'in stadi, el influenzescha dentant era sia cumpetitivitad visavi auters stadis.

La dischoccupaziun: La quota da dischoccupaziun è la proporziun da persunas senza lavur en confrunt cun la popu-

Cuverta da la publicaziun.

laziun activa (las persunas en la vegliadetgna da lavur).

Las interpresas

Furmas giuridicas da las interpresas: Las interpresas privatas existan sut differents furmas giuridicas, da las qualas la pli enconuschenta è la societad anonima.

Interpresas grondas ed IPM: La Svizra è la sedia da plirs tschients dad interpresas multinaziunals. Insaquantas da quellas appartegnan a las pli grondas interpresas dal mund. Tuttina lavuran dus da trais Svizzers en interpresas pitschnas e medias (IPM).

Il interpretidiers: La Svizra ha d'engraziar ina part da sia prosperitad ad intgins visiunaris ch'èn stads piuniers en lur domenas respectivias (Nestlé, Escher, Ritz,

Sandoz e Kern, Duttweiler, Lavanchy, Hayek e.a.).

Il quint da l'interpresa: La bilantscha è ina fotografia da la situaziun finanziara d'ina interpresa ad in tschert mument. Ella vegn fatga a la fin da l'onn da gestiun, en general ils 31 da december da mintg'onn. Il quint da gestiun resumescha il total da las sortidas (expensas) e da las entradas (gudogns) sur in onn.

Las interpresas publicas: En il vast senn vegnan tut las interpresas ch'èn per gronda part en possess dal stadi resguardadas sco publicas. Ellas enconuschian las pli diversas furmas giuridicas che van da l'associaziun a la societad anonima. Tschertinas sutstattan al dretg privat, entant che autras sa refereschan ad ina lescha spezial; ins di alura ch'ellas sutstettian al dretg public.

Il sindicats: Ils sindicats èn organizaziuns ch'han la finamira da defender ils interess dals lavurers. En Svizra èn ils sindicats acturs economic impurtants, perquai ch'els participeschan a las negoziaziuns dals contracts collectivs da lavur che determineschan tranter auter il nivel da las pajas.

Il martgà

Dumonda ed offerta: La lescha da la dumonda ed offerta determinescha il pretsch e la quantitat d'in bain u d'in servetsch stgamià sin in martgà.

La concorrenza: La concorrenza permetta als producents d'offrir libramain lur bains e servetschs sin in martgà. Ella permetta era als cumpraders da tscherner libramain tranter quests bains e servetschs. Il princip da la concorrenza è la basa da l'economia da martgà.

Il pretschs: Il pretsch varieschan tut tenor la dumonda e l'offerta. Els vegnan era influenzads da las leschas e reglamentaziuns respectivias.

L'inflaziun: Cura ch'il nivel general dals pretschs augmenta, diminuescha la capacitat da cumpra d'ina valuta. La rata d'inflaziun exprima l'augment, en pertschents, da l'index naziunal dals pretschs da consum (INC).

Las finanzas

Il daners: Il daners existan en furma contanta (bancnotas e munaidas) e scritta (contos da banca u contos postals, daner electronic).

Las bancas: En Svizra represchenta il sectur banca dapl che 7% dal PNB ed occupa 3% da la populaziun cun activitad da gudogn.

La piazza da finanzas svizras: La Svizra è ina da las piazzas da finanzas las pli impurtantas dal mund. Ses concurrents principals èn il Reginavel Uni, il Luxemburg e las Insulas Caribicas.

La bursa: La bursa è in martgà deditgà al stgomi da materias primas (cacau, café e.u.v.), da devisas (dollars, euros e.u.v.) u da valurs (aczijs, obligaziuns e.u.v.). Ella po esser in lieu concret, sco las hallas da martgà dal New York Stock Exchange, u ina plattafurma virtuala, sco il Nasdaq.

Il products finanziarials: I dat numerus products finanziarials (titels, derivats, fonds). Els tuts pon dentant vegnir cumprads e vendids, en general sur il martgà da bursa.

Il traffic commercial cun l'exteriur

La globalisaziun da l'economia: La globalisaziun è in vast process da liberalisaziun dal stgomi da bains, da servetschs e da chapitals en il mund. Ella è liada a la concorrenza pli e pli gronda ed al svilup tecnologic, surtut sin il champ dal traffic public e da la telecomunicaziun. Ses acturs principals n'èn betg ils stadis, mabain las interpresas multinaziunals.

L'OMC: L'Organisaziun mundiala dal commerzi (OMC) s'occupa da las reglas davart il pajais. Ella permetta da reglamentar il traffic commercial en in rom multilateral (tranter plirs partenaris). Questas reglas èn vegnidas stabilidas en differents rundas da negoziaziun tranter ils stadis commembers.

La Svizra e l'Europa: L'Uniu europeica è il partenari economic principal da la Svizra. Noss pajais n'è betg commember da quella, el vegn dentant influenzà fermamain tras las decisivias prendidas a Bruxelles, surtut sin il champ economic.

Las relaziuns nord-sid: Il svilup dals pajais povers è ina da las sfidas principalas da l'economia mundiala. El è era ina da las prioritads da la politica exteriura da la Svizra.

Las sfidas per l'economia svizra

L'avertura vers l'exteriur: L'economia svizra ha, a lung termin, fitg bunas perspectivias da crescer a l'exteriur dal pajais; ella sto conquistar novs martgads per exportar bains e servetschs. A medem temp duess la preschientscha da novs concurrents sin il martgà svizzer stimular l'innovaziun e la cumpetitivitad da las interpresas.

Las inegalitads: La creschientscha da l'economia mundiala dapi la fin da la Segunda Guerra mundiala ha magari sminui la povertad en ils pajais sviluppads. I dat dentant anc adina inegalitads che s'augmentan tendenzialmain dapi intgins onns.

Economia ed ambient: Il svilup da l'economia mundiala dapi la revoluziun industrial (19avel tschientaner) ha provocà in augment da la polluziun. Quest fenomen è gia daditg enconuschent, ins è dentant daventà anc pli conscient da quel ils davos onns.

Economia ed ambient: Dapi l'entschatta dal 20avel tschientaner è la temperatura media a la surfatscha da la terra s'augmentada per 0,6° C. Ella pudess anc crescer per 1,4° a 5,8° C en il decurs dal 21avel tschientaner, surtut pervia da las activitads dals umans.

La presentaziun:

Vincent Kucholl, Cyril Jost. Economia svizra. Cuir 2009.

Dapli infurmaziuns:

chatta.ch/?id=1337&hiid=1173
www.chattà.ch

Caricaturas da Mix & Remix.